

บทที่ 3

การศึกษาในระบอบภาค

3.1 ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ตัวทำเลที่ตั้งของจังหวัดนนทบุรีอยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น และประกอบขึ้นด้วยจังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก จากลักษณะความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันของชุมชนจังหวัดเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านภูมิประเทศ ประชากร ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมหรือเศรษฐกิจก็ตาม ก่อให้เกิดองค์ประกอบร่วมในการจัดแบ่งพื้นที่ดังกล่าวออกเป็นภูมิภาคหรืออนุภาคโดยเฉพาะ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดภาคขึ้นตามความเหมาะสมในการพัฒนาประเทศ นนทบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางตอนล่าง อันประกอบไปด้วยจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี สระบุรี ลพบุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี และนนทบุรี รวม 8 จังหวัด และกลัมีผลน้อยลงอีกด้วยเมื่อจังหวัดนนทบุรีและปทุมธานีได้ถูกผนวกเข้าเป็นภาคเดียวกับกรุงเทพมหานคร พร้อมกับจังหวัดนครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสาคร รวม 6 จังหวัด เรียกว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้เกิดขึ้น เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ได้เน้นและให้ความสำคัญกับปัญหาการพัฒนาเมืองและระบบชุมชนของประเทศไทย โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นเมืองหลวงของประเทศ เป็นศูนย์กลางความเจริญในทุก ๆ ด้าน จนมีลักษณะการเติบโตและขยายตัวของเมือง เป็นเอกนครหรือเมืองโตเดี่ยว เพื่อจะชะลอความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานคร จึงได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาพื้นที่โดยรอบของกรุงเทพมหานครให้เป็นพื้นที่รองรับการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของกรุงเทพมหานคร และช่วยลดการอพยพเข้าของประชากรสู่กรุงเทพมหานครให้ไม่น้อยลงควบคู่กับการพัฒนาพื้นที่ชนบทที่รัฐบาลได้เร่งดำเนินการอย่างคั่งเนื่อง

พื้นที่โดยรอบกรุงเทพมหานครจึงถูกเรียกตามหลักใหม่ว่า ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ที่อยู่ต่อเนื่องกับกรุงเทพมหานคร มีการขยายตัวและแนวโน้มการขยายตัวเข้าหากัน ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสาคร รวม 5 จังหวัด เมื่อนำไปรวมกับกรุงเทพมหานครจึงเรียกว่า "กรุงเทพมหานครและปริมณฑล"

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า นนทบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ทั้งในภาคกลางตอนล่างและภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในการศึกษาบทนี้จะได้นับการวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวกับภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากกว่า ทั้งนี้เพราะจากการพิจารณาขั้นต้นถึงการขยายตัวของชุมชนเมืองนนทบุรีนั้น พบว่ามีความสัมพันธ์กับพื้นที่ข้างเคียงคือกรุงเทพมหานครก่อนข้างสูง และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้มุ่งจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของกรุงเทพมหานครและจังหวัดนนทบุรีอีกด้วย

เมื่อได้พิจารณาถึงการพัฒนากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เท่าที่ผ่านมามักจะปรากฏในรูปของโครงการ เช่น โครงการป้องกันน้ำท่วม เป็นต้น ซึ่งโครงการต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่จะมีจุดเริ่มต้นมาจากกรุงเทพมหานครก่อน หรือมิฉะนั้นก็มีเหตุผลหรือการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกรุงเทพมหานครเป็นอันดับแรก ดังนั้นจึงอาจตั้งเป็นประเด็นปัญหาได้ว่าการที่จังหวัดนนทบุรีถูกจัดรวมเข้ากับกรุงเทพมหานครนั้น นนทบุรีจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างยุติธรรมมากน้อยเพียงใดหรือไม่

จากแผนที่แสดงกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนั้น จะเห็นได้ว่าภูมิภาคส่วนนี้ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำสำคัญสองสายคือ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และลุ่มแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำทั้งสองสายนี้ไหลจากทิศเหนือลงสู่อ่าวไทยในทางทิศใต้ แม่น้ำเจ้าพระยานั้นไหลผ่านจังหวัดปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร และสิ้นสุดที่จังหวัดสมุทรปราการ เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดทั้งสี่ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสายน้ำที่สำคัญที่สุดของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพราะพื้นที่ของลุ่มน้ำนี้นับจากปทุมธานีมาจนถึงสมุทรปราการ เป็นแหล่งผลิตทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และพาณิชย์บริการ ทั้งยังเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงอันเป็นศูนย์กลางในการปกครอง การเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ส่วนแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำอีกสายหนึ่งที่ไหลผ่านภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล คือไหลผ่านจังหวัดนครปฐม และสมุทรสาคร บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำสายนี้ก็เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม และกิจกรรมประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะการเกษตร นับว่ามีความสำคัญรองมาจากบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

หากจะพิจารณาโดยใช้แนวแม่น้ำสองสายนี้เป็นเส้นแบ่งเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลแล้ว จะสามารถแบ่งพื้นที่ออกได้เป็น 3 ส่วน (Strips) คือ ส่วนที่ 1 ได้แก่พื้นที่

ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ประกอบด้วยพื้นที่ในจังหวัดนครปฐมและสมุทรสาคร ซึ่งมีความสำคัญน้อยที่สุดในบรรดาพื้นที่ 3 ส่วนนี้ ส่วนที่ 2 ได้แก่พื้นที่ที่อยู่ระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยา หรือพื้นที่ที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน และตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วยพื้นที่ในจังหวัดนครปฐม ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร และกรุงเทพมหานคร พื้นที่ส่วนนี้มีความสำคัญเป็นอันดับสอง และเป็นพื้นที่ที่ครอบคลุมส่วนของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลครบทุกจังหวัด มีกิจกรรมสำคัญคือ การเกษตรและอุตสาหกรรม พื้นที่ส่วนที่ 3 คือพื้นที่ที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญที่สุด เจริญเติบโตมากที่สุด มีลักษณะความเป็นเมืองสูงสุด หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นหัวใจของประเทศก็คงจะไม่ผิด ประกอบด้วยพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร ฝั่งพระนครทั้งหมด รวมทั้งฝั่งตะวันออกของจังหวัดปทุมธานี นนทบุรี และสมุทรปราการ อันเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองขนาดใหญ่หลายแห่ง นอกไปจากกรุงเทพมหานครแล้วยังได้แก่เทศบาลเมืองนนทบุรี สุขาภิบาลธัญบุรี สุขาภิบาลประชาธิปไตย สุขาภิบาลปากเกร็ด และเทศบาลเมืองสมุทรปราการ จึงถือได้ว่าพื้นที่ในส่วนที่ 3 นี้มีความสำคัญเป็นพิเศษของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งนี้โดยยึดเอาแนวแม่น้ำสองสายเป็นเส้นแบ่งพื้นที่

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่านนทบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทั้งในพื้นที่ส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งพื้นที่ของจังหวัดนนทบุรีเอง โดยอาศัยแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวสำคัญในการแบ่ง ทำให้ได้พื้นที่เป็นสองส่วนสำคัญเหมือนกัน คือพื้นที่ฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก ความได้เปรียบตลอดจนศักยภาพในการพัฒนาของพื้นที่ฝั่งตะวันออกย่อมมีมากกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันตกเช่นเดียวกับพื้นที่ส่วนที่ 3 ซึ่งรวมพื้นที่จังหวัดนนทบุรีฝั่งตะวันออกเข้าไปด้วยนั้น จะมีความได้เปรียบมากกว่าพื้นที่ส่วนที่ 2 ในเกือบทุก ๆ ด้าน

3.2 ประชากรในระดับภาค

ประชากรของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลรวมประมาณ 8.2 ล้านคน เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง¹ 6.7 ล้านคน (ร้อยละ 82) และมีอัตราเพิ่มของประชากรเมืองร้อยละ 4.4 ต่อปี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2513 เปรียบเทียบกับอัตราเพิ่มของประชากรทั้งประเทศเท่ากับร้อยละ 3.9 ต่อปี

สำหรับจังหวัดนนทบุรีมีอัตราเพิ่มของประชากรเมืองต่อปีสูงที่สุดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล คือ ประมาณร้อยละ 8 ต่อปี (ตารางที่ 3.1 และ 3.2)

ตารางที่ 1 ประชากรรวมเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รายจังหวัด ปี พ.ศ. 2513-2529

จังหวัด	จำนวนประชากร			อัตราเพิ่มของประชากร
				เฉลี่ยต่อปี (%)
	2503	2513	2529	(2513-2529)
กรุงเทพมหานคร	3,185	4,852	5,773	3.8
นนทบุรี	278	383	473	3.4
ปทุมธานี	242	332	406	3.3
สมุทรปราการ	341	503	625	3.9
สมุทรสาคร	208	256	294	2.2
นกรวม	434	545	614	2.2
รวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	4,687	6,871	8,185	3.5
รวมทั้งประเทศ	35,633	46,718	52,654	2.5
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล/ ทั้งประเทศ (%)	13.2	14.7	15.5	-

ที่มา : สำมะโนประชากรปี พ.ศ. 2513 และ 2523 ซึ่งเป็นตัวเลขที่ได้รับเพื่อจำนวนผู้ตกการสำรวจแล้ว และผลจากการศึกษาประมาณการประชากรของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ. 2529 โดยคณะกรรมการสาขาประชากร (ประกอบด้วยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

¹ ประชากรเมือง หมายถึงประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล

ตารางที่ 2 ประชากรเมืองของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รายจังหวัด
ปี พ.ศ.2513-2529

หน่วย : พันคน

จังหวัด	2513	2523	2529	อัตราเพิ่มของประชากร เมืองต่อปี (%) (2513-2529)
			ประชากรเมือง/ ทั้งหมด	
กรุงเทพมหานคร	2,953	5,773	100.0	4.3
นนทบุรี	51	176	37.3	8.0
ปทุมธานี	54	170	41.9	7.4
สมุทรปราการ	133	322	51.4	5.7
สมุทรสาคร	79	113	38.5	2.3
นครปฐม	80	119	19.4	2.5
รวมกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล	3,350	6,673	81.5	4.4
รวมทั้งประเทศ	8,017	14,848	28.2	3.9
กรุงเทพมหานครและ ปริมณฑล/ทั้งประเทศ (%)	41.8	44.9	-	-

ที่มา : สำมะโนประชากร ปี พ.ศ.2513 และ 2523 และผลจากการศึกษาว่าประมาณการประชากรของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ.2529 โดยคณะทำงานสาขาประชากร (ประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

การเพิ่มประชากรของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในช่วงปีพ.ศ.2513-2529

มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 3.5 ต่อปี จังหวัดสมุทรปราการเป็นพื้นที่ที่มีอัตราการเพิ่มประชากรสูงที่สุดด้วยอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 3.9 ต่อปี รองลงมาได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรีและปทุมธานี มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 3.8, 3.4 และ 3.3 ต่อปี ตามลำดับ และนับได้ว่าสูงกว่าอัตราการเพิ่มประชากรของประเทศอีกด้วย

เป็นที่ทราบกันดีว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นภาคที่ดึงดูดประชากรมากที่สุดจากทุก ๆ ภาคของประเทศ แสดงว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่ดังกล่าวจะมาจากการย้ายถิ่น แหล่งการย้ายถิ่นที่ใหญ่ที่สุดคือ การย้ายถิ่นระหว่างพื้นที่กรุงเทพมหานคร และจังหวัดสมุทรปราการ รองลงมาเป็นการย้ายถิ่นจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี การย้ายถิ่น

ดังกล่าวนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2518 สิ่งผลให้จังหวัดทั้งสามซึ่งเป็นที่ย่านเมืองไต่กลายเป็นพื้นที่ของกรุงเทพมหานครที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่า การย้ายถิ่นดังกล่าวเป็นการขยายตัวตามปกติของเมืองหลวงที่แผ่ขยายตัวออกนอกเขตการบริหารจังหวัดนนทบุรี อยู่ในพื้นที่ติดกับกรุงเทพมหานคร ได้รับผลจากการขยายตัวและพัฒนาของพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะจากการปรับปรุงก่อสร้างถนนสายหลักรอบนอก การขยายเส้นทางรถประจำทางออกไปจากศูนย์กลางกรุงเทพมหานคร สิ่งทำให้มีการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่มาก มีการเพิ่มประชากรมากขึ้น และทำให้พื้นที่เมืองขยายตัวมากขึ้นตลอดมาดังกล่าวแล้ว

3.3 เศรษฐกิจ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในช่วงปีพ.ศ. 2513-2526 อยู่ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 8.6 ต่อปี จังหวัดนนทบุรีมีมูลค่าการผลิตต่ำที่สุดในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผลผลิตภาคเกษตรกรรมของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเพิ่มเพียงเล็กน้อย แต่เพิ่มมากในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ สำหรับจังหวัดนนทบุรีมีการขยายตัวทางภาคบริการสูงที่สุด แต่ผลผลิตภาคเกษตรกรรมมีการขยายตัวลดลง

ตารางที่ 3 ผลผลิตรวมของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ. 2513 และ 2526
ราคาคงที่ปี 2515 หน่วย : ล้านบาท

จังหวัด	ปี พ.ศ. 2513		ปี พ.ศ. 2526		อัตราเพิ่มต่อปี (%) (2513-2526)
	มูลค่าการผลิต	%	มูลค่าการผลิต	%	
กรุงเทพมหานคร	40,713	79.9	112,435	75.2	8.1
นนทบุรี	968	1.9	2,489	1.7	7.5
ปทุมธานี	1,900	3.7	8,285	5.5	12.0
สมุทรปราการ	3,671	7.2	18,546	12.4	13.3
สมุทรสาคร	1,912	3.8	3,151	2.1	3.9
นครปฐม	1,809	3.5	4,672	3.1	7.6
กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล	50,973	100.0	149,578	100.0	8.6

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 4 ร้อยละของผลผลิตรวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รายสาขา
ปี พ.ศ.2513 และ 2526

จังหวัด	เกษตรกรรม- เหมืองแร่		อุตสาหกรรม		บริการและอื่นๆ		รวม 2513 และ 2526
	2513	2526	2513	2526	2513	2526	
กรุงเทพมหานคร	1.4	0.7	28.3	31.9	70.3	67.4	100.0
นนทบุรี	37.9	15.3	22.4	26.9	39.7	57.8	100.0
ปทุมธานี	33.8	9.8	47.1	58.4	19.1	31.8	100.0
สมุทรปราการ	13.5	4.5	49.6	59.5	36.9	36.0	100.0
สมุทรสาคร	52.3	24.9	17.5	33.2	30.2	41.9	100.0
นครปฐม	30.6	31.0	15.1	23.2	54.3	45.6	100.0
กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล	7.0	3.4	30.2	36.3	62.8	60.3	100.0

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 5 การเปลี่ยนแปลงผลผลิตรวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รายสาขา
ปี พ.ศ.2513-2526

จังหวัด	อัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปี (%)			
	เกษตรกรรม- เหมืองแร่	อุตสาหกรรม	บริการและอื่นๆ	รวม
กรุงเทพมหานคร	1.8	8.5	7.3	8.1
นนทบุรี	-1.5	7.1	11.9	7.5
ปทุมธานี	1.5	13.5	16.1	12.0
สมุทรปราการ	1.5	12.1	10.3	13.3
สมุทรสาคร	-0.5	10.7	8.1	3.9
นครปฐม	6.6	10.0	5.0	7.6
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	2.0	9.5	7.6	8.6
ทั้งประเทศ	4.1	9.1	7.1	6.6

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

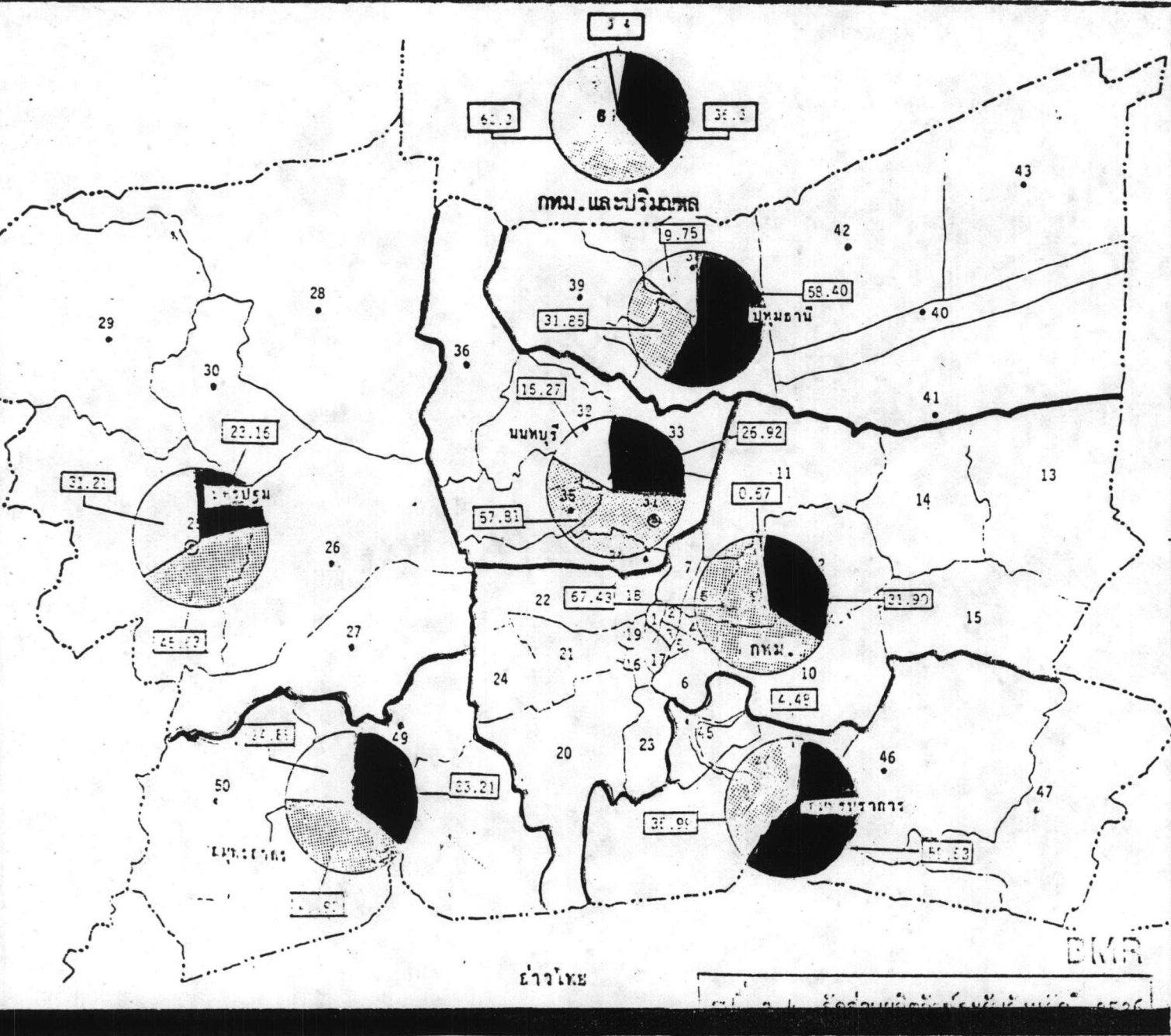
ในด้านการจ้างงานของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนั้น ในปีพ.ศ. 2527

การจ้างงานร้อยละ 70 อยู่ในกรุงเทพมหานคร การจ้างงานสาขานอกภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่
อยู่ในจังหวัดปทุมธานีและสมุทรปราการซึ่งเป็นจังหวัดที่มีบทบาทการผลิตภาคอุตสาหกรรมอย่าง
เด่นชัด ส่วนจังหวัดนนทบุรีจะคล้ายกับกรุงเทพมหานครคือ มีบทบาทการผลิตสำคัญ ได้แก่ สาขา
การบริการ จังหวัดอื่น ๆ เช่น จังหวัดนครปฐมนั้น บทบาทการผลิตมีลักษณะผสมผสานระหว่าง
สาขาเกษตรกรรม และสาขาการบริการ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- ๑. อบต.บางช้าง
- ๒. อบต.บางช้างใหญ่
- ๓. อบต.บางช้างน้อย
- ๔. อบต.บางช้าง
- ๕. อบต.บางช้าง
- ๖. อบต.บางช้าง
- ๗. อบต.บางช้าง
- ๘. อบต.บางช้าง
- ๙. อบต.บางช้าง
- ๑๐. อบต.บางช้าง
- ๑๑. อบต.บางช้าง
- ๑๒. อบต.บางช้าง
- ๑๓. อบต.บางช้าง
- ๑๔. อบต.บางช้าง
- ๑๕. อบต.บางช้าง
- ๑๖. อบต.บางช้าง
- ๑๗. อบต.บางช้าง
- ๑๘. อบต.บางช้าง
- ๑๙. อบต.บางช้าง
- ๒๐. อบต.บางช้าง
- ๒๑. อบต.บางช้าง
- ๒๒. อบต.บางช้าง
- ๒๓. อบต.บางช้าง
- ๒๔. อบต.บางช้าง
- ๒๕. อบต.บางช้าง
- ๒๖. อบต.บางช้าง
- ๒๗. อบต.บางช้าง
- ๒๘. อบต.บางช้าง
- ๒๙. อบต.บางช้าง
- ๓๐. อบต.บางช้าง

- ▲ เทศบาลนครและเมืองใหม่
- ▲ การบริการประชาชน
- ▲ อุตสาหกรรม

3.4 บทบาทของจังหวัดนนทบุรีในระดับภาค

บทบาทของจังหวัดนนทบุรีในระดับภาค พิจารณาได้จาก

1. นโยบายและแผน
2. สักขะประจำกร
3. สักขะทางเศรษฐกิจ
4. โครงข่ายคมนาคม

1. นโยบายและแผน ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 และ 5 ได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเป็นถึงการกระจายความเจริญออกไปจากกรุงเทพมหานครสู่พื้นที่ชนบท และได้กำหนดให้จังหวัดนนทบุรีอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ตามนโยบายการพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (2525-2529) มีนโยบายดังต่อไปนี้

1. มุ่งพัฒนาระบบเมืองในภาคต่าง ๆ มิให้กระจุกตัวเฉพาะในกรุงเทพมหานคร โดยให้มีการกระจายประชากรและกิจกรรมไปสู่ภูมิภาค และชลอการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร
2. ทำการประสานงานปรับปรุงกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามผังโครงสร้างกรุงเทพมหานคร โดยกระจายกิจกรรมเศรษฐกิจไปสู่ชุมชนหลักในเขตปริมณฑลทั้ง 5 จังหวัด คือ จังหวัดสมุทรปราการ ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร
3. จัดบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการและบริการทางสังคมให้แก่ประชากรในเขตเมือง

4. กำหนดให้เมืองคึกฤทธิ์และกฎหมายข้อบังคับเพื่อดำเนินการงานพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นไปตามผังเค้าโครงฯ ที่กำหนดไว้

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดบทบาทของพื้นที่ต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 7,639 ตารางกิโลเมตร ได้แบ่งพื้นที่เป้าหมาย 4 บริเวณคือ

1. พื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจชั้นใน ประกอบด้วย 12 เขต คือ เขตพระนคร ป้อมปราบฯ ห้วยขวาง สัมพันธวงศ์ บางรัก ดุสิต พญาไท ธนบุรี คลองสาน บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ และยานนาวา เป็นพื้นที่ 147 ตารางกิโลเมตร โดยให้เป็นเขตธุรกิจดั้งเดิมและย่านธุรกิจใหม่
2. พื้นที่ชานเมืองที่กำลังขยายตัวเร็ว ประกอบด้วย 8 เขตคือ เขตพระโขนง

บางเขน บางกะปิ ห้วยขวาง บางขุนเทียน ภาษีเจริญ ตลิ่งชัน ราชบุรีบูรณะ กับอีก 3 อำเภอ ของจังหวัดนนทบุรี คือ อำเภอเมือง ปากเกร็ด และบางกรวย ในพื้นที่ประมาณ 1,065 ตารางกิโลเมตร เป็นชุมชนสัมบูรณ์ในตัวเองเป็นทั้งที่อยู่อาศัย แหล่งการค้า ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม และกิจกรรมการเกษตร

3. พื้นที่ย่านอุตสาหกรรมมีพื้นที่ประมาณ 75 ตารางกิโลเมตร ได้แก่ พื้นที่บริเวณจังหวัดสมุทรปราการ ปทุมธานี สมุทรสาคร และนครปฐม เป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม และย่านที่อุตสาหกรรมขยายตัว

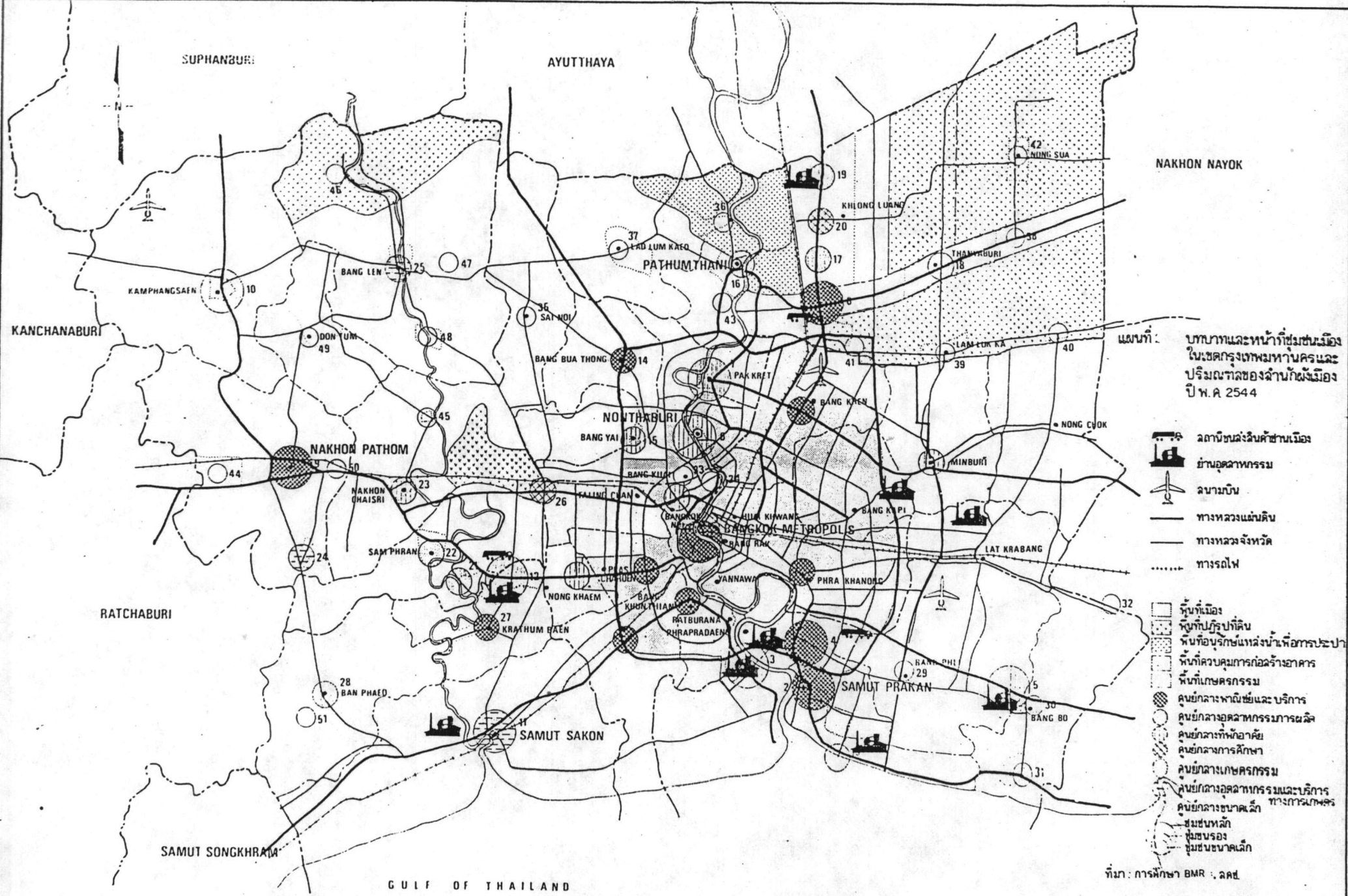
4. พื้นที่กรุงเทพมหานครที่เหลือและเขตปริมณฑลรอบนอก มีพื้นที่ 6,352 ตารางกิโลเมตร เป็นทั้งเขตเทศบาลและลูขาภิบาลเป็นชุมชนที่สัมบูรณ์ในตัวเองและเป็นแหล่งกิจกรรมที่สำคัญ

และในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครในส่วนของผังภาคกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลได้กำหนดบทบาทและหน้าที่หลักของชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ไว้ดังนี้ (ตารางที่ และแผนที่)

- อำเภอเมืองนนทบุรี พื้นที่เทศบาลเมืองนนทบุรี 2.50 ตารางกิโลเมตร กำหนดให้มีบทบาทเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย
- อำเภอปากเกร็ด พื้นที่ลูขาภิบาล 34.54 ตารางกิโลเมตร กำหนดให้ มีบทบาทเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม
- อำเภอบางบัวทอง พื้นที่ลูขาภิบาล 3.50 ตารางกิโลเมตร กำหนดให้ มีบทบาทเป็นพื้นที่ พาณิชยและบริการ
- ลูขาภิบาลบางม่วง มีพื้นที่ 1.67 ตารางกิโลเมตร กำหนดให้ มีบทบาทเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย
- อำเภอบางกรวย มีพื้นที่ลูขาภิบาล 1.50 ตารางกิโลเมตร กำหนดให้ มีบทบาทศูนย์กลางที่เกิดขึ้นตามโครงการ

2. ลักษณะประชากร

จากการศึกษาของนายวิชัย เกตตะพันธ์ ในเรื่องการศึกษาเพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่ของชุมชนเมืองในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2530) เกี่ยวกับประชากรในจังหวัดนนทบุรีดังต่อไปนี้

ประเภท	บทบาทและหน้าที่หลัก	พื้นที่ (ตร.)		การไปประโยชน์กับเป็นเมือง (ตร.)			ประชากรตามเป้าหมาย (พันคน)		
		พื้นที่อยู่อาศัยและใช้สอย	พื้นที่เกษตรกรรม	2524	2534	2544	2524	2534	2544
เขตเมือง		1,568.737	750.00	345.00	510.00	610.00	5,243	6,296	7,613
เขตเมืองในกรุงเทพมหานคร									
1 เขตบริหาร ก	พาณิชย์และบริการ	7.332	50.00	10.00	13.00	16.00	49	95	150
2 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	40.612	36.00	18.00	21.00	32.00	146	200	300
3 เขตบริหาร ก	พาณิชย์และบริการ	5.0	21.00	7.00	14.00	22.00	53	130	270
4 เขตบริหาร ก	ที่อยู่อาศัย	1/	1.00	9.00	9.00	9.00	-	50	130
5 เขตบริหาร ก	ที่อยู่อาศัย	2.50	65.00	17.00	21.00	32.00	130	200	300
6 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	34.54	34.50	12.00	21.00	32.00	43	130	300
7 เขตบริหาร ก	พาณิชย์และบริการ	20.14	20.00	5.00	8.00	14.00	23	55	123
8 เขตบริหาร ก	พาณิชย์และบริการ	5.204	37.00	13.00	15.00	18.00	46.3	88.3	142.1
9 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	3.00	29.00	3.00	5.00	11.00	8	30	100
10 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรมและการเกษตร	5.93	14.00	5.00	8.00	11.00	48	70	100
11 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	13.53	25.00	4.00	7.00	11.00	11	35	100
เขตเมืองในกรุงเทพมหานคร									
12 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	63.00	46.00	10.00	13.00	15.00	39	50	70
13 เขตบริหาร ก	พาณิชย์และบริการ	3.50	48.00	3.00	6.00	14.00	8	20	50
14 เขตบริหาร ก	ที่อยู่อาศัย	1.67	19.00	1.00	3.00	7.00	7	20	50
15 เขตบริหาร ก	ที่อยู่อาศัย	7.10	42.00	6.00	7.00	10.00	11	23.9	45.7
16 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	105.94	43.00	6.00	11.00	14.00	23	50	70
17 เขตบริหาร ก	บริการทางการเกษตร	30.14	13.00	6.00	8.00	10.00	16	30	50
18 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	2/	16.00	3.00	8.00	8.00	5	22	80
19 เขตบริหาร ก	การศึกษา	2/	15.00	2.00	5.00	11.00	2	10	35
20 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรม	12.00	50.00	5.00	6.00	10.00	7	20	50
21 เขตบริหาร ก	บริการทางการเกษตร	18.15	36.00	3.00	6.00	10.00	15	30	50
22 เขตบริหาร ก	ที่อยู่อาศัย	3.00	13.50	1.50	4.00	10.00	8	20	50
23 เขตบริหาร ก	3/	4.64	11.00	1.00	4.00	6.00	7	12	20
24 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรมและการเกษตร	6.50	25.00	2.00	7.00	12.00	6	15	30
25 เขตบริหาร ก	การศึกษา	1/	13.00	5.00	7.00	13.00	2	20	50
26 เขตบริหาร ก	พาณิชย์และบริการ	2.175	9.00	3.00	5.00	8.00	12	25	50
27 เขตบริหาร ก	บริการทางการเกษตร	0.76	8.00	2.00	4.00	6.00	3	13	50
เขตเมืองนอกเขต									
28 เขตบริหาร ก	3/	3.00	49.00	5.00	8.00	11.00	16	24	33
29 เขตบริหาร ก	3/	2.50	10.00	3.00	3.00	3.00	6	7.4	9.1
30 เขตบริหาร ก	3/	4.50	4.50	4.00	4.50	4.50	17	20	24
31 เขตบริหาร ก	3/	3.50	3.50	1.00	1.00	1.00	2	2.5	3
32 เขตบริหาร ก	3/	3.50	15.00	1.00	3.00	4.00	8	10	12
33 เขตบริหาร ก	3/	1.52	15.00	1.50	8.00	15.00	13	25	50
34 เขตบริหาร ก	3/	1.20	11.00	1.00	1.00	1.00	1	1.4	1.8
35 เขตบริหาร ก	3/	7.29	7.30	1.50	2.80	3.20	7	8.3	9.7
36 เขตบริหาร ก	3/	18.22	10.00	2.00	2.00	2.00	5	6	7
37 เขตบริหาร ก	3/	38.46	38.40	3.50	3.80	4.30	16	11.4	13
38 เขตบริหาร ก	3/	11.45	11.50	3.00	3.00	3.00	6	7	8
39 เขตบริหาร ก	3/	3.64	3.60	1.00	1.80	2.00	5	5.5	6
40 เขตบริหาร ก	3/	12.475	12.50	4.00	4.00	8.30	-	12	25
41 เขตบริหาร ก	3/	13.78	13.80	1.00	1.00	1.00	1.3	1.5	1.7
42 เขตบริหาร ก (ชุมชน ร)	3/	3.90	4.00	1.00	1.00	1.00	4	4.1	4.3
43 เขตบริหาร ก	อุตสาหกรรมและการเกษตร	9.52	14.00	2.00	3.70	4.30	9	11	13
44 เขตบริหาร ก	3/	1.08	4.00	1.00	1.00	1.30	2	2.7	3.9
45 เขตบริหาร ก (เกษตรกรรม)	3/	3.81	3.80	1.00	1.00	1.00	2	2.6	3
46 เขตบริหาร ก	3/	3.00	3.00	1.00	1.10	1.20	1.2	3	3.6
47 เขตบริหาร ก	3/	4.00	4.00	1.00	1.10	1.30	3	3.5	3.8
48 เขตบริหาร ก	3/	44.00	10.00	1.00	4.60	6.00	11.0	14	18
49 เขตบริหาร ก	3/	3.40	6.00	1.00	1.20	1.40	5.7	6.7	7.9
50 เขตบริหาร ก	3/	96.12	9.00	4.00	9.00	9.00	34	36	38
รวม		677.248	1,048.90	204.50	316.20	461.10	498	1,690.1	3,119.6
รวม เขตเมืองนอกเขต		2,245.985	1,798.90	549.50	826.20	1,071.10	6,141.3	7,906.1	10,732.6
รวม กรุงเทพมหานคร		-	-	-	-	-	1,236.3	1,368.2	1,403.2
รวม กรุงเทพมหานครและปริมณฑล		-	-	-	-	-	7,377.6	9,354.4	12,135.4

ที่มา : ฝั่งภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ; สำนักผังเมือง, ธันวาคม 2527

• ศูนย์กลางบริหารระดับจังหวัด

1/ ไม่เป็นเขตเกษตรหรืออุตสาหกรรม

** ชุมชนใหม่

2/ พื้นที่รวมอยู่ในเขตอุตสาหกรรมเกษตรกรรม

3/ เป็นศูนย์กลางที่เน้นพัฒนาโครงการ

- การเปลี่ยนแปลงประชากร อำเภอเมืองนนทบุรีมีอัตราการเปลี่ยนแปลงสัมบูรณ์ (Absolute Change) อยู่ในกลุ่มที่ 2 (อัตราการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูง) สำหรับการเปลี่ยนแปลงแบบสัมพัทธ์ (Relative Change) อยู่ในกลุ่มที่ 9 (อัตราการเปลี่ยนแปลงสูง)

- ความหนาแน่น อำเภอเมืองนนทบุรีอยู่ในกลุ่มที่มีความหนาแน่นประชากรสูงคือมากกว่า 800 คนต่อตารางกิโลเมตร

- อัตราการขยายตัวประชากร อำเภอนนนทบุรีอยู่ในกลุ่มที่มีอัตราการขยายตัวสูง คือ มากกว่าร้อยละ 4.8

- การย้ายถิ่น จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการย้ายถิ่นสุทธิเข้าจากจังหวัดอื่นมาก

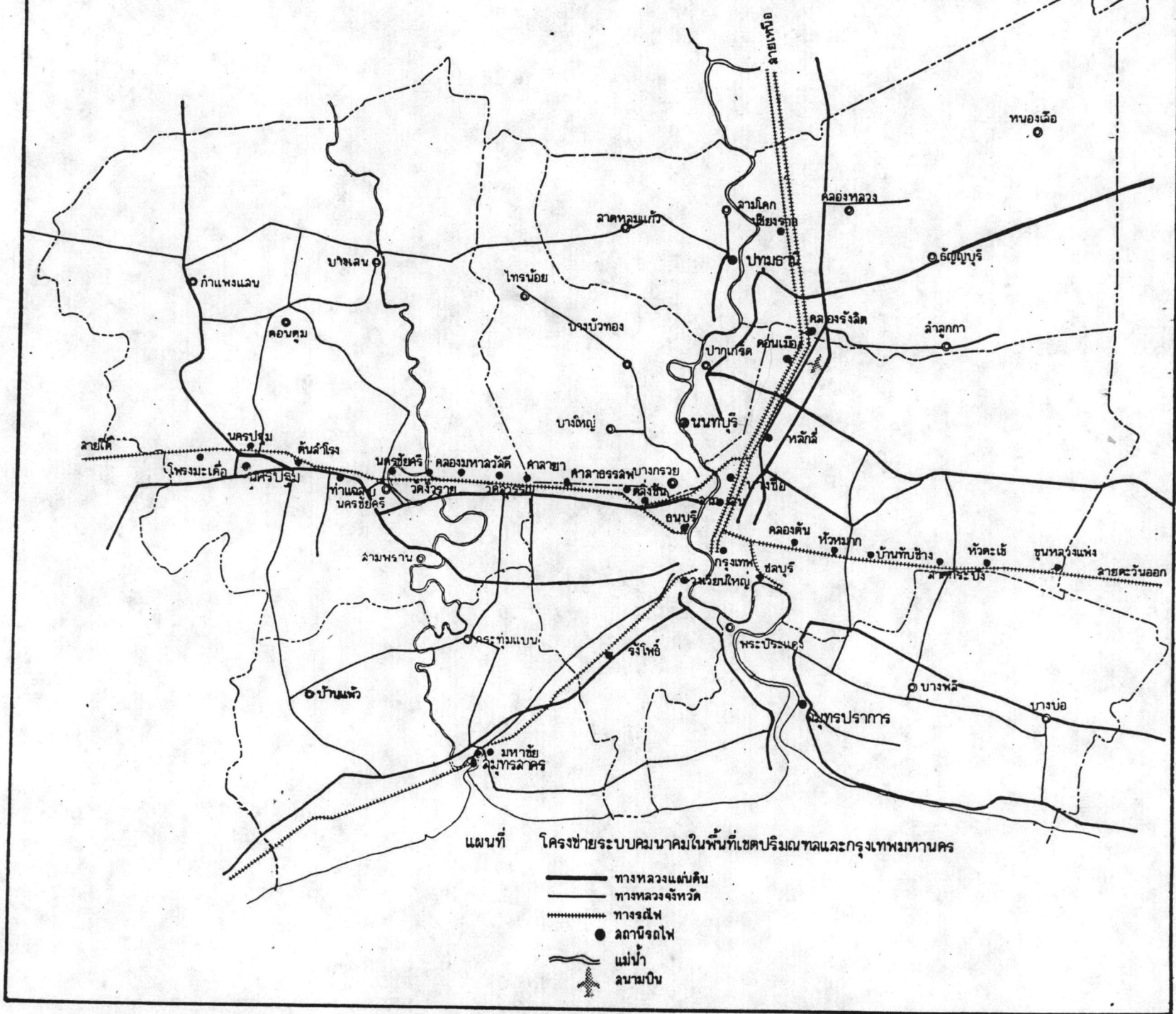
3. เศรษฐกิจ จังหวัดนนทบุรี มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างจากการขยายตัวในระดับประเทศโดยมีการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์มวลรวมเพียง 50.9 ล้านบาทในเวลา 10 ปี (พ.ศ.2518-2528) และมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2.2 ต่อปี (วิจัย เกตตะพันธ์ 2530, หน้า 230)

4. โครงข่ายคมนาคม จังหวัดนนทบุรีอยู่ในระบบโครงข่ายคมนาคมที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล คือ พื้นที่ในบริเวณอำเภอบางกรวย และไทรน้อย อยู่ในแนวถนนเหนือใต้ และอำเภอบางบัวทองอยู่แนวของโครงการถนนวงแหวน (แผนที่ที่) และ)

การเชื่อมโยงของโครงข่ายคมนาคมกับพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดนนทบุรีมีโครงข่ายถนนที่สำคัญได้แก่ ถนนพระราชกฐิน งามวงศ์วาน และพิบูลสงคราม ซึ่งเชื่อมโยงพื้นที่อำเภอเมืองกับเขตกรุงเทพมหานคร ถนนแจ้งวัฒนะเชื่อมโยงระหว่างอำเภอปากเกร็ดกับ เขตบางเขน และถนนวงแหวนรอบนอกเชื่อมโยงอำเภอบางบัวทอง กับอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานีและเขตตลิ่งชัน

สรุป บทบาทของจังหวัดนนทบุรีในระดับภาค ได้ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ในเขตอำเภอเมืองนนทบุรี ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 กำหนดให้เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยโดยมีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มขึ้นและมีโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงกับเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งรองรับประชากรจากกรุงเทพมหานคร
2. พื้นที่อำเภอปากเกร็ด ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรม โดยเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม และพื้นที่ที่อยู่อาศัยตามแนวถนนแจ้งวัฒนะ
3. พื้นที่อำเภอบางกรวย และบางบัวทอง กำหนดให้เป็นเขตพาณิชยกรรม-บริการและพื้นที่ที่อยู่อาศัย โดยมีแนวถนนวงแหวนรอบนอกเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ

3.5 สรุป

การที่จังหวัดนนทบุรี มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครจึงถูกจัดเข้าเป็นอีกเมืองหนึ่งสำหรับรองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ดังนั้น นนทบุรีจึงเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่มีบทบาทสนับสนุนการเจริญเติบโตของนครหลวง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับจังหวัดในปริมณฑลด้วยกันแล้ว พบว่า นนทบุรีมีความได้เปรียบในด้านที่ตั้งแต่สำหรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจแล้วจังหวัดนนทบุรียังคงเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมต่ำกว่า อย่างไรก็ตาม นนทบุรียังมีทางเสอกในการพัฒนาได้อีกมาก ทั้งนี้เนื่องจากศักยภาพและข้อได้เปรียบของจังหวัดนี้สูง ทำให้ประชากรย้ายถิ่นเข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น ความต้องการใช้พื้นที่เพื่ออยู่อาศัยมีผลให้เมืองขยายตัว

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กำหนดบทบาทและหน้าที่ของจังหวัดนนทบุรีไว้ชัดเจนแล้ว กล่าวคือ มุ่งให้ชุมชนจังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานครในด้านที่อยู่อาศัย ฉะนั้นแล้วทิศทางและแนวโน้มการขยายตัวของจังหวัดนนทบุรี จากนโยบายและแผนระดับชาติมีความสอดคล้องกับสภาพการโยกย้ายถิ่น และการขยายตัวที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันของ จังหวัดนนทบุรี

ในลำดับต่อไปจะได้ศึกษาลักษณะด้านต่าง ๆ ของจังหวัดนนทบุรีเพื่อนำไปสู่แนวทางการวิเคราะห์การขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี